

szakázik, iszik (vagyis inkább vedel), szükség esetén hideg vízzel frissíti arcát. Néha egészen közelről is láthatjuk, mit érezhet, átlátszó vászon ereszkedik ugyanis a színpad közepére, erre vetítik őt ki nagyban; a vetítéstől várhatnók, hogy van jelentősége, miért éppen az adott pillanatban történik, vagy hogy mikor ki kerül a vászon mögé, de hiába, nincs koncepció. Jelzésszerűen tudhatjuk meg, éppen honnan utasították el Reviczkyt, de mindez amúgy is másodlagos a lélek kínjainak hosszadalmas ábrázolása mellett. Igazi konfliktus nincs, ez azonban nem a rendezés, hanem a mű számlájára írható: ilyen anyagnak egysíkú, némileg unalmas játék lesz az eredménye, a szenvedés igazándiból hiszti, nem is értjük, miért nem szedi össze ez az ember magát legalább egy kicsit.

„Van egy Flaubert-írás... Egy zöld papagájról. Egy cselédlány életének álma egy zöld papagáj. Soha nem kapja meg” – mondja egyszer Reviczky, halála előtt pedig ezt a zöld papagájt követeli maga is: „Hozzátok ide!” Nem kapja meg persze, és ez így lenne akkor is, ha Egressy a jól bevált kék madarat írta volna a darabba.

A madaraknál maradva: Szegeden a Kisszínház a szárnyait próbálgatja.

EGRESSY ZOLTÁN: REVICZKY (Szegedi Nemzeti Színház Kisszínház)

DÍSZLET: Galambos Péter. **JELMEZ:** Kovalcsik Anikó. **KOREOGRÁFIA:** Varga József. **RENDEZŐ:** Hargitai Iván.

SZEREPLŐK: Pataki Ferenc, Rancsó Dezső, Szerémi Zoltán, Megyeri Zoltán, Cseh Zsuzsa, Fekete Gizi, Farkas Andrea, Borovics Tamás, Gömöri Krisztián, Márkus Judit, Bajcsay Mária, Janik László, Rácz Tibor, Király Levente, Bokor Noémi, Csomor Ágnes, Galkó Bence, Simon Zsófi, Goda Szilvia, Kása Tímea/Kürtös Petra, Kolozsi Kilián, Szívós László.

KOVÁCS DEZSŐ

Királyi szélerő

■ FRIEDRICH SCHILLER: STUART MÁRIA ■

A Stuart Mária bravúrdarab. Bravúros, ahogy Schiller kibontja féltékenységből, női rivalizálásból, hatalmi gögből, kicsinyes önzésből két királynőjének drámai összecsapását, szikár magányát, tragikus végétét. Erzsébet és Stuart Mária dialógusa a világirodalom legpompásabb párbeszédei közé tartozik: azonos súlyú drámai igazságok feszülnek szembe egymással. Egy idősödő, megrettent, hatalomittas királynő és porig alázott, de meg nem tört, szépséges ifjú ellenlábas küzd egymással hatalomért, trónért, hírnévért, férfiert. S persze két, ereje teljében lévő színésznőnek kínál ziccerszerepet a darab – a szereposztással nagyjából el is dől, mire jut a rendező az előadással.

Telekes Péter (Mortimer) és Eszenyi Enikő (Mária)

Zsótér Sándor nemrég Spolarics Andreára osztotta mindkét tragikus sorsú királyasszony szerepét a Bárkában, megkettőzve egymásba tükrözte tragédiájukat, oszthatatlan egészé formálta személyiségük csapdáját. Alföldi Róbert radikálisan eltérő karakterű figurákként viszi színre angliai Erzsébetet és Stuart Máriát a Pesti Színházban. Egyikük fölényes, rutinosan magabiztos. Másikuk megtörtten is acélosan kemény. Erzsébet retteg a veszélyes riválitól, de csak nehezen szánja rá magát a végső megoldásra. Börcsök Enikő királyasszonya hosszasan hezitál, mit tegyen, tanácsadóira tolja a döntés (a kivégzés) felelősségét, vigyék el ők a balhét. Ugy dönt, hogy nem dönt: némi külső nyomásra aláírja ugyan a kivégzési parancsot, de Davison államtitkárnak (Juhász István kemény-

Tordy Géza (Talbot), Kamarás Iván (Leicester), Börcsök Enikő (Erzsébet) és Varjú Kálmán (Burleigh)

Koncz Zsuzsa felvételei

kedő, de végső soron tanácstalan udvaroncot formál) nem ad egyértelmű utasítást arról, mit is tegyen a papírral, így a tétova lakáj a saját szakállára cselekszik. Meg is bánja később, de akkor már késő. A lesített skót rokon pozíciói látszólag jobbak, ügyesen manőverez támogatói, hódolói, különböző rendű és rangú férfiak között, akik mind a pillanat szeszélye szerint akarják megkaparintani a kiszolgáltatott nőt vagy megalázkodva szolgálni a fattyú trónbirtokosnak, Erzsébetnek. Alföldi előadásának három főszereplője van, Börcsök uralkodóként rámenős, nőként bizonytalanodón is pompázatos, erőteljes Erzsébetje, Eszenyi Enikő vadóc, robbanékony, pengeéles, kemény Stuart Máriaja, s az elidegenedett udvari miliő, ama feltartóztatathatlan gépezet, amelyet rendre leereszkedő-felszálló ventilátorok erdeje testesít meg metaforikusan és nagyon is prózaian. A többiek, az udvar férfi tagjai készséggel és rutinosan asszisztálnak a két nő párviadalához, motiválják döntéseiket, árnyalják lépéseiket, de nem tolatkszanak előtérbe. Leicester grófja (Kamarás Iván), bár megsejteti, hogy csak szerelmi áruslás és megcsalás révén képes placcon (és életben) maradni, nem csinál nagy faksznit pálfordulásából: ha Erzsébet a nyerő uralkodóként, akkor az asszony felajánlkozását is célszerű elfogadni. Az elszántan szenvedélyes Mortimer (Telekes Péter játssza a romantikusan lobogó hősszerelmes ifjút, aki gyorsan ledöntene imádott Máriaját, s meg van lepve, hogy a nő kapálózva ellenáll) számára hamar lezárul minden út, hiába tervez elszántan összeesküvést, puccsot, királynőszöktetést, csakhamar belátja: egyedül az öngyilkosság a kiút számára.

Alföldi előadása kényesen egyensúlyoz a klasszicizálóan fegyelmezett, kőkemény logikával kivitelezett sorstragédia és egy zabo-

látlanul nyers, vadul érzéki, romantikába hajlóan szenvedélyes színjáték határmezsgyéjén. A két királynő egymásnak feszülése nemcsak azért egyenrangú felek összecsapása, mert drámai igazságuk azonos súllyal esik latba, hanem főként azért, mert két ádázul elszánt, minden női rafinériával fölvertezett asszony küzd életre-halálra egymással. Börcsök csillogó-villogó királynői kosztümökben pompázó Erzsébetje lenéző megvetéssel, maró gúnnyal szemléli Mária megalázkodó, testvéri közeledését, mikor találgoznak. A rátarti, fennhéjázó királynő magára maradvá hamar magába zuhan, nyomasztja a lelkiismeret-furdalás. De az ellenfél leiskolázása kedvére való: úgy pöccinti le Mária sirárait, mintha egzotikus bogarat taposna el, mintegy mellékesen. Mit óhajt, lady Stuart, pattognak kopogósan Börcsök szavai; semmi indulat nincs a hangjában, csak kimérség, gögös tárgyilagosság, fölényes kíváncsiságnak álcázott mélységes megvetés, a magabiztosság nyugalma, amely hamar lemállik majd róla. Eszenyi Stuart Máriaja egy kamasz Jeanne d'Arc átszellemült szenvedélyével veti magát a küzdelembe. Vadóc csitri, fiús bájjal, tinédzseres lobogással megpokoli asszonyi erővel. Nem retten vissza sem a haláltól, sem önnön árnyékától. Ádázul rafinált, kíméletlen, kegyetlen harcos. Az ő elszánt dühe és győzni akarása teszi valódi élethalálharcá a két nő vetélkedését. Mikor kimenőt kap börtönéből, kislányos virgocériával szökell, röpdös a szabadban (zihálva szalad föl az oldallépcsőkön). Amikor az ádáz szócsatában legyőzi az angol királynőt, tombol örömben, s már-már transzba révülve lejt kórtáncot, ünnepli önmagát. A kéjes bosszú előhívja hatalomvágyát: le kell győzni, meg kell semmisíteni a másikat, a másik nőt. Mélyről fakadó, zsigeri szenvedélyek mozgatják Eszenyi diadalittas ifjú asszonyát.

Előbb töprengő „értelmiségi”, elmélázva cigarettára gyújt, aztán megkeményíti a szívét, s eszmeemberré lényegül át.

Erről szól Alföldi előadása: az eszmehősök összecsapása mögött hiúság és női rivalizálás húzódik meg. Kicsinyes, földhözragadt indulatok, amelyek országokat képesek romba dönteni. Alföldi artisztikussá, fenségessé és nagyszabásúvá stilizálja küzdelmüket: világok harcát látjuk a mozgalmas felszínen, miközben kétfajta zsigeri önzés birkózik egymással a mélyben. Az előadás látványvilága érdekesen és szimbolikusan jeleníti meg a hatalmi gépezet illetően működését: éles fénycsóvákkel felülről megvilágított ezüstös ventilátorok pörögnek-forognak, emelkednek-süllyednek a szűk játéktérben. Tág asszociációs mezőt nyitnak az értelmezésben: részint a fenyegetettség, a terror fokozatait hivatottak megjeleníteni, részint a színpadi feszültség hullámválását is leképezik vagy olykor indukálják. A kulcspillanatokban egészen mélyre ereszkednek a zakatoló, lelassuló-felgyorsuló masinák; mikor Eszenyi Stuartja körtáncot lejtve megdicsőül, leiskolázva a királynőt, a ventilátorok által gerjesztett légáramlat föl-fölcsapkodik szoknyáit, majdnem úgy, mint Marilyn Monroe híres fehér ruhás képén a szellőzőrácsból fölzúduló léghuzat. De Mortimer és Stuart Mária padlón abszolválta szerelmi gyürkőzését is szimbolikus keretbe foglalja a ventilátorok monoton zakatolása, akárcsak Mária kivégzését vagy Mortimer halálugrását. A játékerteret – e mozgékony és sok funkcióval megterhelt elemét leszámítva – puritánra tervezte Menczel Róbert; a pőrére csupasztatott szürke-fekete színpadon jószerével csak egy Ű alakú, dobozszerű, robusztus térelem „játszik”: hol királyi trón, hol szimpla ülőalkalmatosság, hol rusztikus ágy, föl lehet fordítani, élére lehet állítani, át lehet billenteni, ahogy a játék (s a rendezői koncepció) kívánja. A statikus, mértani alakzatokkal és pörgettyűző ventilátorokkal operáló térrel szöges ellentétben állnak Bartha Andrea korhű és mégis modern, szemet gyönyörködtető, nagyvonalúan elegáns jelmezei. Mintha csak valamely Erzsébet kori festményről léptek volna elénk a figurák: fényes

fekete bőrruhák, fehér pliszé nyakfodrok és kézelők, roppant abroncsszoknyák, csillogó bársonymenték, királyi diadémok ékesítik a királynőt és udvarát. Eszenyi Stuartja sötétszürke köpenyt, alatta kibomló-lobogó gyolcsfehér inget, vörös alsósoknyát visel; festetlen, sápadt arca szöges ellentéte Erzsébet ragyogóra sminkelt, flit-teresen csillogó, aprócska gyémántkoronával ékszerzett portréjának. Börcsök aranyfátyollal ékesített királynői kosztyümje – Bartha Andrea tervezői remeklése – külön elemzést érdemelne: nemcsak funkcionális, de gyönyörű is. Alföldi előadása látványában artisztikus, koncepcionálisan végiggondolt, ám meglehetősen egyenetlen: a hosszú tirádák, a gondosan komponált, felfokozott drámai összecsapások közepette a játékból olykor elillan a feszültség. Ilyenkor marad a színpadi masinéria működtetése, a szélgépek s a pompázatos kosztyümkök „játéka”. A szakmai profizmussal kivitelezett produkcióból némiképp mégis hiányzik a domináns rendezői gondolat, az átütőerő. Kicsit nehezen indul az előadás, a második részben már erőteljesebb, ritmusosabb, lendületesebb a játék.

A mellékszereplők pasztellesebb galériájából kiemelkedik Tordy Géza megrendült és megrendítő, fegyelmezett, vak Talbotja és Hegedűs D. Géza szigorúságában is empátikus gyóntatója. A színlap nem tünteti fel a világitástervezőt, pedig a fények és sötétek villódzó játéka nélkül aligha szikrázna föl a kétféle magányból fakadó, mégis oly hasonló, elvakult szenvedély.

FRIEDRICH SCHILLER: STUART MÁRIA (Pesti Színház)

FORDÍTOTTA: Kálnoky László. **DÍSZLET:** Menczel Róbert. **JELMEZ:** Bartha Andrea. **DRAMATURG:** Vörös Róbert. **ASSZISZTENS:** Kovács Krisztián. **RENDEZŐ:** Alföldi Róbert.

SZEREPLŐK: Eszenyi Enikő, Börcsök Enikő, Kamarás Iván, Tordy Géza, Varjú Kálmán, Földi László, Telekes Péter, Szócs Artúr, Szegedi Erika, Hegedűs D. Géza.

SELMECZI BEA

A purgatórium gombjai

■ HENRIK IBSEN: PEER GYNT ■

A népmesék legkisebb fiúja mindig győzedelmeskedik a konvenciókon, az előítéleteken és általában a léten. Az élet császára, Peer Gynt hasonló utat jár be, mégsem teljesíti be sorsát, sem a halál, sem az élet felett nem ülhet diadalt. Miközben önmagát keresi, letér előre megszabott, karmikus (bár ezt Ibsen még nem így nevezi) útvonalról, és önmagát az egójával téveszti össze.

A gynti én – bár szimbólumok és allegóriák végtelen hadával folytat Don Quijote-i küzdelmet – nem metafizikus bűnök és tragédiák tárháza, az Ecce homo hordozója.

A Kúnos László–Rakovszky Zsuzsa által készített fordítás értetőbb köznapi élőbeszéde és a Krétakör Társulat játékestilusa ezt az embert állítja elénk, megfosztva őt mélyebb vagy magasabb (a lent mint fent) rendeltetésétől. Peer bolyongását önmaga útvesztőjében saját szubsztanciája, nem pedig lényege okozza, hiszen a lényeg az út megtalálására irányul, amely a sokszerű világból visszavezet az Egységbe, önnön egység mivoltunkba, a szubsztancia azonban önmagában nem létező, értelmetlen és érthetetlen, ami mindenné lehet. Míg a lényeg része a szubsztancia, addig ez fordítva nem igaz. A szubsztancia térbelileg gömbként, síkbelileg körként szimbolizálható, amit a Nagy Görbe alakja testesít meg, aki az egységes éntől eltéríti Peert. Zsótér Sándor az őt felvonást háromra húzta meg, ami kétségtelenül kézenfekvő, hiszen Peert

három életszakaszában (az ember három korában) követjük nyommon. A Krétakör Társulat gyakran vitát kiváltó, nem mindennapi megoldásai, a vizuális elemek és a poénok túlburjánzása miatt a világ talán legszórakoztatóbb *Peer Gynt*-jét láthatjuk, bár Ibsen nagyítóval sem akadna rá az északi lélek mélységeire.

Ambrus Mária minimalista díszlete, a forgatható körszínpad egyszerre fejezi ki az északi erdők hangulatát és a biztonságot nyújtó családi ház légkörét, a természet és az emberi erő örök harcát, valamint Peer folyamatos körben járását önmaga labirintusában. A színpadra vezető tűzlépcső az utat jelképezi, ami a járatlan felé vezet, az ismert dolgokon túlra, a színpad melletti két ajtó közül pedig csak az egyik játszik, a másik pusztán bejövételre szolgál. A plafonon neoncsovek húzódnak Esthajnalcsillag alakban, a hátul